

Aika: torstai 17.6.2010 klo 9.00 - 11.00

Paikka: Kansalliskirjasto, Fabianian auditorio, Yliopistonkatu 1

Läsnä: Jarmo Saarti, Itä-Suomen yliopiston kirjasto, pj.
Kristiina Hormia-Poutanen, Kansalliskirjasto
Päivi Jokitalo, Kansalliskirjasto
Markku Laitinen, Kansalliskirjasto
Vappu Lappalainen, Tilastokirjasto
Ritva Nurminoro, Lapin maakuntakirjasto
Heidi Partanen, Kansalliskirjasto
Eija Suikkanen, Turun amk-kirjasto (klo 9.35 lähtien)
Eila Tapio, Oulun yliopiston kirjasto
Eila Vainikka, Suomen kuntaliiton kirjasto

Poissa: Eeva-Liisa Lehtonen, Aalto-yliopiston kirjasto
Pirkko Pietiläinen, Oulun seudun amk-kirjasto
Päivi Rasinkangas Oulun kaupunginkirjasto - maakuntakirjasto

1. IFLA:n 2012 satelliittikongressi

Keskusteltiin mahdollisuudesta järjestää Helsingin IFLAn yhteydessä satelliittikongressi, jonka aiheena olisivat vaikuttavuus ja tilastointi. Kongressin pitopaikka voisi olla jokin muu Suomen kaupunki kuin Helsinki tai naapurimaa. Kongressiorganisaatiota varten perustettavan ryhmän (projekti) kokoonpano määräytyisi osin sen mukaisesti. Sovittiin, että ryhmän jäsenet ovat yhteydessä ainakin suomalaisiin IFLA-kollegoihin ja tiedustelevat kiinnostuksesta osallistua satelliittikongressin järjestämiseen.

Koska sitovat päätökset vuoden 2012 ohjelmaa varten tehdään vuoden 2011 IFLA:n yhteydessä, tulee asian valmistelu aloittaa jo nyt. Sovittiin, että ryhmän jäsenet puhuvat aiheesta tänä vuonna omassa sektiossaan ja kuulostelevat ajankohtaisia aiheita. Myös muut ryhmän jäsenet keskustelevat ja ideoivat aihetta omilla sektoreillaan.

Ryhmän jäsenet ovat mukana seuraavissa IFLAn ryhmissä

- kansalliskirjastojaos: Kristiina Hormia-Poutanen
- tilasto- ja arviointijaos: Markku Laitinen
- akateemiset ja tutkimuskirjastot: Jarmo Saarti
- kansallinen komitea: Eila Vainikka

Kongressiohjelma laadittaisiin IFLAn periaatteiden mukaisesti ja tavoitteena on monipuolinen ohjelma, joka sisältää sekä käytännöllistä (case-studies) että teorian tietoa vaikuttavuuden mittaamisesta ja sen metodeista.

Vuoden 2012 IFLAa varten Suomessa on jo avattu kotimaiset IFLA-sivut: www.ifla2012.fi.

2. Käyttäjäkysely

Käyttäjäkyselyä koskeva tiedotus- ja keskustelutilaisuus järjestetään Kansalliskirjaston auditoriossa tämän kokouksen jälkeen.

Tilaisuuden pohjalta mietitään jatko, miten tulokset ovat hyödynnettävissä ja miten nähdään kansallisen kyselyn tarve (hyötyanalyysi) ja tarkoitus, sekä minkälaisella kokoonpanolla jatketaan, sekä myös tulevien kyselyjen tyyppi ja millä aikajänteellä niitä tulisi tehdä. Syksyllä pidetään aiheeseen liittyviä työpajoja, joissa asioita mietitään lisää.

Työmäärä ollut varsin suuri ja sovellusten vaihtuminen on hankaloittanut työtä. Vastaaajien määrä nousi 56 % edellisestä kerrasta.

Tulosten tulkinta on haasteellista jos kirjastoissa ei ole riittävää osaamista. Kirjastoissa kuitenkin on juuri se tieto, mitä kyselyn analysoinnissa tarvitaan. Asiaa varmasti helpottaisi keskustelun käyminen kyselyn tuloksista ja benchmarkkaus sektorien sisällä. Myös yliopistojen laitoksilta olisi järkevää mahdollisuuksien mukaan pyytää ammattimaista apua tulkintoihin.

3. Mittaaminen digitaalisessa kirjastossa

Ryhmän jäsenillä oli ”kotitehtävänä” keskustella omilla sektoreillaan digitaalisen palvelujen mittareista ja pyytää kommentteja niiden riittävydestä ja mahdollisista lisätarpeista.

Todettiin, että aiheesta on vielä niin vähän tietoa, että erityiskysymyksiä ei osata nostaa esiin. Keskusteluissa on tullut esiin mm. e-aineistot osana verkkoresursseja, sosiaalisen median käyttö ja opetusmedian tuotanto. Mittaaminen on todettu vaikeaksi ja mm. yleisissä kirjastoissa on alueellisia eroja mitä ja miten mitataan. Eräs haaste on myös, miten huomioidaan kirjastojen erilainen rakenne vertailuissa. Keskusteluissa on noussut myös esiin tilastodatan luotettavuuden merkitys.

Koska mittauksesta on vähän tietoa, on toistaiseksi vaikea arvioida ovatko mittauksen tulokset järkeviä ja saadaanko niistä oikea info.

Kansalliskirjastossa on käynnistetty pohdinta miten tilasto- ja kyselyvastausdataa voitaisiin hyödyntää ja prof. Kimmo Vehkalahden johdolla pidettiin keväällä henkilökunnalle tilastoseminaari ja workshop, jossa ideoitiin tilastodatan hyödyntämistä. Tilasto- ja kyselytietoa Kansalliskirjastossa kerätty paljon, esim. digitaalisen aineiston käyttökyselytietoja on vuodesta 1999 lähtien.

Ulkomailla on jo esimerkkejä selvityksistä, minkälainen suhde on digitaalisen kirjaston aineistoilla ja tutkijoitten julkaisemisella.

Todettiin, että digitaalisen kirjaston mittaaminen on vielä alullaan ja on myös tehtävä käsitteitä selviksi sekä varmistettava mitä todella halutaan mitata. Todettiin, että on syytä selvittää missä määrin nykyisiä standardeja voidaan jo käyttää ja miten jo olemassa olevat mittarit soveltuvat. Eli kun on valittu mitä mitataan (esim. lataukset, haut) on ensisijaisesti syytä hyödyntää olemassa olevia standardeja (ISO 11620, COUNTER), ja tarvittaessa mietitään lisätarpeita ja dokumentoidaan lisätarve, standardin mahdollinen soveltumattomuus tilanteeseen ja suunnitelma mittariston kehittämiseksi edelleen.

Todettiin, että mittaamistehtävä on syytä vaiheistaa sopivasti, jotta päästään eteenpäin; esim. tutkijoille tietosisältöjen tarjonta tuo vaikuttavuutta. Rinnakkain voidaan kerätä esim. käyttö-

luvut (luotettavuus on parantunut), kustannukset, kyselyt - mitä dataa näistä jo on ja mitä sillä voidaan tehdä. Tämän jälkeen voidaan edetä muihin kokonaisuuksiin (sosiaalinen media, opimateriaalin tuotanto ym.).

Jarmo Saarti kertoi kuulumisia Kreikan Haniassa 25.-28.5.2010 järjestetystä kongressista 2nd Qualitative and Quantitative Methods in Libraries International Conference (QQML2010, <http://www.isast.org/qqml2010.html>)

JoAnn Jacoby ja Paula Kaufman esittelivät tutkimuksensa The University Library as Strategic Investment: Results from the "Return on Investment" Study, Phases I & II. Jacobyn ja Kaufmanin tutkimuksessa yliopistokirjastoa tarkasteltiin strategisena resurssina ja tarkasteltiin kirjastoon sijoitetun taloudellisen panoksen ja saadun tuoton (yliopistolle tulokseen perustuen myönnetty tutkimusrahoitus) välistä suhdetta. Selvitys koski apurahatutkijoiden kirjastoaineiston käyttöä ja se osoitti, että kirjastoon sijoitettu panos tuotti n. nelinkertaisen tuloksen apurahoina. Jarmo Saarti ja Markku Laitinen ryhtyvät testaamaan vastaavaa laskelmaa Suomessa

Helle Lauridsen on tutkinut kirjastojärjestelmiä joihin on integroitu markkinoinnin työkaluja (mm. kirjojen esittelytyökalut ja suosittelutyökalut - välineitä, jotka ovat tuttuja verkkokaupoista). Tutkimuksessa todettiin, että nämä työkalut edistivät kirjaston aineiston käyttöä, koska asiakas sai hakuja tehdessään lisätietoa itselleen tärkeistä aiheista varsinaisen hakutuloksen lisäksi.

Tällaiset työkalut yhdistettynä kirjastojärjestelmään tuovat siis asiakkaalle selvää lisäarvoa; nykyisen muotoinen kirjaston luettelotietokanta onkin vain varastoluettelo ja alkaa siinä mielessä olla jo vanhentunut väline.

Ranskassa on yliopistoilla ja tutkimuslaitoksilla keskitetty e-aineistojen hankinta sekä yhteinen portaali, jossa on henkilötunnistus roolin mukaan. Koska aiemmat tilastot eivät olleet luotettavia, alkoivat ranskalaiset itse katsoa kuka ja mistä portaalia käyttää, ja näin päästiin siihen analyysiin mitä tarvittiin. Todettiin, että Suomen tietosuojalainsäädäntö voi tuoda rajoituksia, mutta asia lienee ratkaistavissa, kun mietitään miten asia voitaisiin hoitaa tietosuoja loukkaamatta. (Kirjaston käytössä tietosuojan ei luulisi olevan sen suurempi ongelma kuin kauppojen bonuskorttien tietoja rekisteröitäessä!)

Keskustelun loppuyhteenvedossa todettiin, että nykyiset standardit käydään läpi ja katsotaan mittarien riittävyys ja mahdollinen lisätarve. Markku Laitinen testaa mittareita syksyn kokousta varten: Case-esimerkkejä näistä niin monta kuin saa sekä vertailu Päivi Jokitalon kanssa miten ne suhtautuvat kyselyihin. Tämän pohjalta katsotaan josko päästään infotutkimuslaitoksen kanssa keskusteluun opinnäytteestä

Britanniassa on tehty laaja e-lehtien käyttöä, arvoa ja vaikuttavuutta käsittelevä tutkimus, joka löytyy osoitteesta

<http://www.rin.ac.uk/our-work/communicating-and-disseminating-research/e-journals-their-use-value-and-impact>

4. Yhteistilaston rakenne tulevaisuudessa

Tieteellisten kirjastojen sektorirajat ylittävät fuusiot tuovat uusia haasteita yhteistilastolle, koska korkeakoulujen ja kirjastojen rakenteellisen kehittämisen yhteydessä muodostetaan

korkeakoulukirjastoja, joissa on sekä yo-, amk- että erikoiskirjastoja ja jopa toisen asteen opilaitoksen kirjastoja.

Keskusteltiin eri vaihtoehtoista yhteistilaston rakenteeksi tulevaisuudessa, mutta asia on haastava, koska samalla on turvattava aikasarjojen jatkuvuus, kun kirjastojen organisaatorakenne muuttuu yhä enemmän. Myös tulevaisuudessa pitää pystyä mittaamaan kirjastojen tulosta suhteessa kehysorganisaatioihinsa sekä muihin kirjastoihin ja tutkimusyliopistojen tilastojen saaminen on tärkeää.

Sovittiin, että jatkokeskusteluihin pyydetään mukaan fuusioituneitten kirjastojen edustajat (Tritonia ja Lapin korkeakoulu),

CSC:n julkaisemassa Tieteen tietotekniikka -lehdessä on käsitelty useaan kertaan Rakettihanketta ja sen tuomia haasteita tietojärjestelmille:

- RAKETTI -hankkeen visioissa yhteinen tieto liikkuu vaivatta - helmikuu 2009
- RAKETTI matkalla parempaan tietoon 2/2010

Yhteistilastotietokanta todettiin nykyrakenteeltaan jo vanhentuneeksi ja seuraavan sukupolven tietokannan suunnittelu alkaa vuonna 2011. Uutta rahoitusta kehittämiseen voi anoa vuodesta 2013 lukien.

Keskusteltiin myös Kansalliskirjaston asemasta yhteistilastossa.

Kansalliskirjasto on itsenäinen organisaatio eikä se enää ole osa Helsingin yliopiston kirjastolaitosta. Se ei myöskään ole yliopistokirjasto, eikä sille voi erilaisen viiteryhmänsä vuoksi laskea samoja tunnuslukuja kuin yliopistokirjastoille. Kansalliskirjasto on kuitenkin ”historiallisista syistä” (kaksoisrooli kansalliskirjastona ja Helsingin yliopiston kirjastona) yhä sijoitettuna yliopistokirjastojen yhteyteen ja sen luvut summautuvat yliopistokirjastojen kanssa.

Kansalliskirjaston siirtäminen omaksi yksikökseen hierarkiapuussa kirjastosektorien rinnalle olisi teknisesti yksinkertainen toimenpide, mutta se vaikuttaisi yo-sektorin lukuihin yhteensä sekä vähäiseltä osin myös tietokannan automaattisesti laskemiin yo-sektorin tunnuslukuihin.

Sovittiin, että Kansalliskirjastossa mietitään asian merkitystä tilastoinnin kannalta eikä siirtoa toistaiseksi tehdä.

Verkkoarkiston dokumenteille (e-vapaakappaleet) on tulossa oma paikkansa yhteistilastoon. 297 milj. uutta dokumenttia.

5. Muut asiat

ISO:sta on tullut uusi työkohte-ehdotus kansainvälisen ohjeistuksen laatimiseksi kirjastojen vaikuttavuuden arvioinnissa: TC 46 / SC 8 (Information and documentation) WG 10 Methods and procedures for assessing the impact of libraries. Todettiin, että Suomi tukee työkohteen perustamista.

Pirkko Pietiläinen on jäämässä eläkkeelle ja hänelle tulee löytää seuraaja ryhmään. Markku Laitinen lähettää asiaa koskevan tiedustelun amk-sektorille.

Seuraava kokous pidetään 29.9.2010 klo 10-13. Videoneuvottelumahdollisuus. Kutsutaan mukaan fuusiokirjastojen edustajat.